

УДК 658.711:004.45

Кулик Ю.М., асистент

Луцький національний технічний університет

СУЧАСНЕ ТРАКТУВАННЯ ТА ФУНКЦІЇ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Обґрунтовано актуальність застосування інструментів ризик-менеджменту на вітчизняних підприємствах, метою якого є забезпечення максимальної ефективності їх господарювання шляхом виявлення, аналізу і регулювання ризиків. Узагальнивши підходи до трактування ризик-менеджменту запропоновано авторське його бачення, як складного, багатоаспектного процесу, націленого на забезпечення ефективної та стабільної роботи об'єкта шляхом ідентифікації, оцінки, аналізу та управління ризиками, що чинять вплив на його діяльність. Окреслено основні функції, етапи реалізації та принципи ризик-менеджменту на підприємстві.

Ключові слова: ризики, менеджмент, система, підприємство, середовище.

Kulyk Y.

THE MODERN INTERPRETATION AND FUNCTIONS OF RISK-MANAGEMENT OF ENTERPRISE

Grounded actuality of application of instruments of risk-management on domestic enterprises, the purpose of which is providing of maximal efficiency by an exposure, analysis and adjusting of risks. Generalizing going near development of risk-management author his seeing that is offered difficult, multidimensional process, aimed at providing of effective and stable work of object by authentication, estimation, analysis and management risks which have influence on his activity. Outlined basic functions, implementation phases and principles of risk-management, on an enterprise.

Key words: risks, management, system, enterprise, environment.

Кулык Ю.М.

СОВРЕМЕННАЯ ТРАКТОВКА И ФУНКЦИИ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА ПРЕДПРИЯТИЯ

Обоснована актуальность применения инструментов риск-менеджмента на отечественных предприятиях, целью которого является обеспечение максимальной эффективности их хозяйствования путем выявления, анализа и регулирования рисков. Обобщив подходы к трактовке риск-менеджмента предложено авторское его видение, как сложного, многоаспектного процесса, нацеленного на обеспечение эффективной и стабильной работы объекта путем идентификации, оценки, анализа и управления рисками, оказывают влияние на его деятельность. Определены основные функции, этапы реализации и принципы риск-менеджмента на предприятии.

Ключевые слова: риски, менеджмент, система, предприятие, среда.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Нині ризик є одним з основних факторів, що впливає на кінцеві роботи будь-якого об'єкта господарювання. Загострення політичної та економічної ситуації країні, недосконалість законодавчої бази, активне застосування новітніх технологій в управлінні змушує підприємств функціонувати в умовах невизначеності та ризику, відмови від традиційних методів управління та перехід до сучасних, здатних мінімізувати ризики внутрішнього та зовнішнього середовища.

Умовою забезпечення ефективної роботи підприємства, як економічної системи є наявність ефективної системи управління ризиками – системи ризик-менеджменту, котра б містила низку управлінських дій інтегрованого характеру, спрямованих на виявлення, аналіз і регулювання ризиків в розрізі конкретного об'єкта, основною метою якого є забезпечення максимальної ефективності управління ризиками. Фрагментарний характер функцій управління ризиками на вітчизняних підприємствах, недостатня кількість теоретичних і теоретичних напрацювань у даному напрямку, відсутність кваліфікованих фахівців з питань ризик-менеджменту створює підґрунття для більш ґрунтовних, глибоких досліджень.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Значний внесок у дослідження проблем ризик-менеджменту, аналізу та оцінки ризиків підприємств, взаємовідносин підприємств з суб'єктами його внутрішнього та зовнішнього середовища зроблено вітчизняними та зарубіжними вченими, такими як: Клейнер Г. Б. [1], Мінцберг Г. [2], Дж. Пікфорд [3], Томас Л. Бартон [4], Вітлінський В. В. [5], Ілляшенко С. М. [6]. Системний підхід до управління підприємствами розкривають у своїх роботах: Большаков А. С. [7], Васильєв Ю. В. [8], Хомяков В. І. [9], Шеметов П. В. [10], Кривов'язюк І. В. [11].

Незважаючи на значну кількість праць в даному напрямку, основною проблемою лишається те, що інструменти, котрі використовуються у формуванні системи ризик-менеджменту не забезпечують ефективної та надійної роботи як самого підприємства, так і його структурних підрозділів, зокрема, що робить тему актуальною та придатною для подальших досліджень.

Цілі статті. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні доцільності імплементації системи ризик-менеджменту на вітчизняних підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Діяльність вітчизняних підприємств характеризується низкою проблем, що пов'язані з недостатнім рівнем рентабельності, застарілою технікою та технологіями, низькою інноваційною активністю, критичним рівнем кредиторської та дебіторської заборгованості, недостатністю обігових коштів, слабкою підтримкою з боку держави.

Загострюється ситуація і набуває критичного характеру у зв'язку з негативним впливом зовнішнього середовища, на яке одне окреме підприємство впливу не має, будучи змушеним адаптуватись до його змін в межах заданих матеріальних, фінансових, інформаційних, трудових ресурсів [12; 13].

Для того, щоб бути конкурентоспроможним на ринку споживача, що нині диктує «умови гри» дедалі частіше управлінці вдаються до зміни апарату управління, удосконалюючи систему менеджменту відповідно до сучасних умов з використання інструментів ризик-менеджменту.

Застосування інструментів ризик-менеджменту обумовлено низкою переваг, а саме [14]:

- підвищення ефективності стратегічного планування;
- поліпшення ефективності/результативності діяльності підприємства;
- оптимальне використання ресурсів підприємства;
- більша відкритість керівництва, поліпшення комунікації;
- ідентифікація основних ризиків, що чинять вплив на підприємство;
- запобігання виникнення ризиків шляхом надання відповідної ефективної методології їх вивчення.

Напрямки вітчизняного ризик-менеджменту спрямовані на розробку заходів, спрямованих на попередження та профілактику ризиків внутрішнього та зовнішнього середовища з метою вживання заходів для запобігання їх негативної дії та своєчасної нейтралізації; мінімізацію негативних наслідків, які можуть заподіяти ризики; отримання інформації про ступінь впливу ризиків, врахування досвіду управління з метою недопущення втрат та прогнозування майбутньої ситуації.

Що стосується трактування самого поняття «ризик-менеджмент», то воно проходило еволюцію і кожен з науковців по-своєму підходив до його тлумачення, наповнюючи новим змістом (табл.1).

Таблиця 1

Трактування ризик-менеджменту в сучасній науковій думці

Автор	Визначення
Балдин К. В. [15]	Комплекс заходів, спрямований на мінімізацію можливих збитків, які може понести бізнес у зв'язку з настанням негативних подій.
Андреева Т. Є., Петровська Т. Е. [16]	Система управління ризиком і економічними (насамперед фінансовими) відношеннями, що виникають у процесі цього управління, що включає стратегію і тактику управлінських дій.
Старостіна О. А. [17]	Управління організацією з урахуванням факторів ризику (тобто випадкових подій, що впливають на організацію) на основі особливої процедури їх виявлення й оцінки, а також вибору і використання методів нейтралізації наслідків цих подій, обміну інформацією про ризики і контролю результатів застосування цих методів.
Вітлінський В. В, Великоіваненко Г. І. [18]	Необхідність використовувати в управлінській діяльності різноманітні підходи, процеси, заходи, які дозволяють певною мірою (наскільки це можливо) прогнозувати можливість настання ризикових подій і домагатися зниження ступеня ризику до допустимих меж.
Мостенська Т. Л. Скопенко Н. С. [19]	Виділяє такі способи управління ризиком, як уникнення ризику, попередження ризику, прийняття ризику та зниження рівня ризику.
Донець Л. І. [20]	Специфічна галузь менеджменту, яка потребує знань предметної діяльності фірми, страхової компанії, аналізу господарської діяльності підприємства, математичних методів оптимізації економічних завдань.
Куташенко М. В. [21]	Приймаючи рішення про відмову від ризикової операції, потрібно враховувати неможливість повного уникнення ризику і ймовірність того, що запобігання одному ризику призведе до появи інших.
Лук'янова В. В., Головач Т. В. [22]	Комплекс управлінських дій та заходів впливу на суб'єкти господарської діяльності, який забезпечує максимально широке охоплення можливих ризиків, обґрунтоване прийняття і доведення їх впливу до оптимально можливих меж для зниження ймовірності настання стохастичних (випадкових) негативних дій і нейтралізації їх наслідків.
Івченко І. Ю. [23]	Сукупність методів, прийомів і заходів що дозволяють певною мірою прогнозувати настання ризикових подій і вживати заходів до їхнього зменшення.

Аналіз наукових праць з питань ризик-менеджменту свідчить про те, що більшість науковців визначають ризик-менеджмент як сукупність управлінських дій інтегрованого характеру, спрямованих на виявлення, аналіз і регулювання ризиків в розрізі конкретного об'єкта, основною метою якого є забезпечення максимальної ефективності управління ризиками.

На базі опрацьованих праць науковців нами запропоновано авторське бачення ризик-менеджменту як складного, багатоаспектного процесу, націленого на

забезпечення ефективної та стабільної роботи об'єкта шляхом ідентифікації, оцінки, аналізу та управління ризиками, що чинять вплив на його діяльність, що забезпечуються шляхом виконання спеціальних функцій.

Основними функціями ризик-менеджменту підприємства є методична, аналітична, регулююча та функція контролю, які напряму пов'язані з етапами реалізації ризик-менеджменту.

Наявність методичної бази різних із сукупності різних методів аналізу та оцінки дозволить вчасно ідентифікувати, виміряти ризики і запропонувати відповідні методи їх зниження, тобто методична функція присутня на всіх етапах реалізації ризик-менеджменту.

Аналітична функція ризик-менеджменту є більш конкретизованою на етапах ідентифікації ризиків (виявлення і порівняння ризиків) та їх вимірювання (аналіз та оцінка ризиків).

Керувати процесами управління ризиками не тільки в момент виникнення, але і напередодні шляхом прогнозування та передбачення – це все відноситься до функції регулювання, на етапі впливу на ризик.

Функція контролю є заключною функцією на етапі впливу на ризик і відповідає за аналіз ефективності системи ризик-менеджменту, фокусуючи увагу як на внутрішньому, так і зовнішньому середовищі підприємства.

Принципи ризик-менеджменту є їх основою організації на підприємстві, включаючи принцип масштабності – повне охоплення всіх ризиків; адекватності – швидко та за мінімальних витрат реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища та мінімізації сукупних витрат, котрі підприємство змушене буде понести у випадку негативної дії ризиків витрат на впровадження відповідних інструментів управління.

Функції ризик-менеджменту, етапи реалізації принципи, їх взаємозв'язок наведено на рисунку 1.

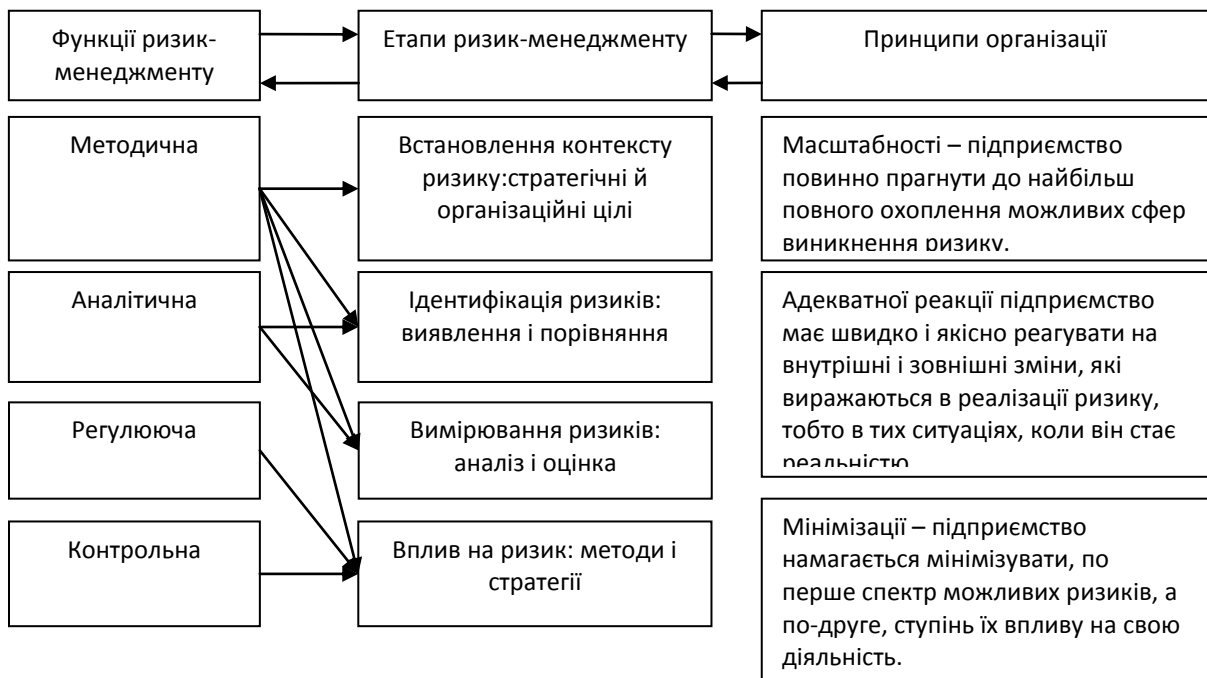

Рис. 1. Функції, етапи реалізації та принципи ризик-менеджменту підприємства (авторська розробка)

У ризик-менеджменті немає готових рецептів успіху і бути не може, проте, знаючи його методи та володіючи достатньою кількістю необхідних ресурсів, можна досягнути бажаного результату. Для фінансування реалізації заходів ризик-менеджменту можуть бути використані різноманітні механізми, що детально представлені в роботі Павлова В.І. та Кривов'язюка І. В. [24].

На організацію системи ризик-менеджменту на підприємстві впливають різні фактори, а саме: величина самого підприємства; доцільність витрат на управління ризиками; види ризиків та їх вплив на діяльність підприємства; цілі управління ризиками; кваліфікація персоналу та інші (табл. 2).

Таблиця 2

Підходи до організації системи ризик-менеджменту підприємств [25, с. 127]

Підходи до організації	Переваги	Недоліки
Розроблення розділів з управління ризиками керівниками окремих підрозділів у межах планів розвитку підприємства.	Працівники підрозділів можуть краще ідентифікувати ризики, характерні для їхнього напрямку діяльності (відділ маркетингу – маркетингові ризики, фінансовий відділ – фінансові та ін.)	Можливість виникнення неузгодженості цілей та методів оптимізації у планах управління ризиками підрозділів підприємства.
Запровадження посади ризик-менеджера.	Виділення ризик-менеджменту в окрему управлінську діяльність.	Високий рівень суб'єктивності під час прийняття рішень ризик-менеджером, додаткові витрати.
Створення відділу ризик-менеджменту.	Формування цілісного плану ризик-менеджменту підприємства. Спеціалізація фахівців на окремих функціях ризик-менеджменту.	Відносно високий рівень суб'єктивності під час прийняття рішень ризик-менеджером. Додаткові фінансові витрати.
Формування тимчасових груп ризик-менеджменту.	Коллективне обговорення генерує більшу кількість ідей щодо причин ризиків, методів їх оптимізації тощо.	Вплив авторитетних учасників групи на думку інших.
Залучення зовнішніх фахівців.	Можливість врахування думок сторонніх експертів під час оцінювання рівня економічних ризиків, формування сценаріїв розвитку подій.	Витрати на оплату послуг експертів. Необхідність формування процедури підбору експертів з метою підвищення ефективності оцінювання.

Таким чином, орієнтуючи на власні стратегічні та оперативні плани, наявність матеріальної бази та чутливість підприємства до тих чи інших видів ризиків, кожне підприємство індивідуально вибирає один з підходів (або їх сукупність) до організації ризик-менеджменту на підприємстві.

Висновки. Удосконалення механізмів управління на базі інструментів ризик-менеджменту є актуальним для забезпечення ефективності та надійності економічної системи на всіх її рівнях, що включає в себе комплекс управлінських рішень, націлених на своєчасну ідентифікацію самих ризиків, ризикоутворюючих факторів з метою зниження їх негативної дії як в поточному часі, так і в перспективі.

Доцільним є застосування системного підходу, що націлений на зосередженні уваги як на зовнішньому, так і на внутрішньому середовищі підприємства. Це вимагає більше уваги та залучення відповідних інформаційних, фінансових та кадрових ресурсів, проте дозволяє всебічно проаналізувати взаємодію між частинами системами, виявити вузькі місця, на котрі варто звернути увагу.

Список використаних джерел:

1. Клейнер Г. Б. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность / Г. Б. Клейнер, В. Л. Тамбовцев, Р. М. Качалов ; РАН. – М. : Экономика, 1997. – 288 с.
2. Минцберг Г. Стратегический процесс / Г. Минцберг, Дж. Б. Куинн, С. Гошал : пер. с англ.; под. Ред. Ю. Н. Кантуревского. – СПб. : ПИТЕР, 2001. – С. 76.
3. Дж. Пикфорд. Управление рисками: учебник / Дж. Пикфорд. – М. : ООО Вершина, 2004. – 352 с.

4. Томас Л. Бартон. Риск-менеджмент. Практика ведущих компаний / Томас Л. Бартон, Уильям Г. Шенкир, Пол Л. Уокер; пер.с англ. Т. Клекота, В. Кравченко, М. Нежура, К. Сафонова – М. : Издательский дом Вильямс, 2008. – 208 с.
5. Вітлінський В. В. Економічний ризик та методи його вимірювання : підручник / В. В. Вітлінський, С. І. Наконечний, О. Д. Шарапов. – К.: ІЗМН, 1996. – 336 с.
6. Ілляшенко С. М. Економічний ризик : Навч. Посібник / С. М. Ілляшенко // 2-ге вид., доп. І перероб. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 220 с.
7. Большаков А. С. Современный менеджмент. Теория и практика / А. С. Большаков, В. И. Михайлов. – СПб. : Питер, 2000. – 411 с.
8. Васильев Ю. В. Теория управления : учебник / Ю. В. Васильев, В. Н. Парахина, Л. И. Ушвицкий. – 2-е изд., доп. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 608 с.
9. Хомяков В. І. Менеджмент підприємства / В. І. Хомяков. – 2-ге вид., перероб. І доп. – К. : Кондор, 2005. – 434 с.
10. Шеметов П. В. Менеджмент: управление организационными системами : учебное пособие для вузов / П. В. Шеметов, Л. Е. Чередникова, С. В. Петухова. – 2-е изд. – М. : Омега-Л, 2008. – 406 с.
11. Кривов'язюк І. В. Підприємство в умовах ринку : навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / І. В. Кривов'язюк – К. : Кондор, 2009. – 840 с.
12. Кривов'язюк І. В. Управління надійністю логістичної системи підприємства : монографія / І. В. Кривов'язюк, Ю. М. Кулик; Луц. 163ехн. 163ехн.. Ун-т. – Л. : Манускрипт, 2012. – 192 с.
13. Хвищун Н. В. Логістичні потоки регіону: сутність та класифікація / Н. В. Хвищун // Економічний форум. – 2013. – № 1. – С. 169–180.
14. Коломієць Г. М. Ризик-менеджмент як фактор сталого розвитку економіки / Г. М. Коломієць // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – №3 (165). – С. 43–49.
15. Балдин К. В. Риск-менеджмент / К. В. Балдин. – М. : ЭКСМО, 2006.
16. Андреева Т. Є. Ризик у ринковій економіці : Навчальний посібник / Андреева Т. Є., Петровська Т. Є. – Харків : Бурун Книга, 2005. – 128 с.
17. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент: теорія та практика : навчальний посібник / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко. – К. : ІОЦ Видавництво «Політехніка», 2004. – 200 с.
18. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
19. Мостенська Т. Л. Ризик-менеджмент як інструмент управління господарським ризиком підприємства / Т. Л. Мостенська, Н. С. Скопенко // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 3. – С. 72–79.
20. Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навч. Посібник / Л. І. Донець. – К. : Центр навч. Літератури, 2006. – 312 с.
21. Кутащенко М. В. Сутність ризику і причини його виникнення / М. В. Кутащенко // Інвестиції: практика та досвід, 2009. – № 6. – С. 45–48.
22. Лук'янова В. В. Економічний ризик : навчальний посібник / В. В. Лук'янова, Т. В. Головач. – К. : Академвидав, 2007. – 462 с.
23. Івченко І. Ю. Економічні ризики : навч. Посібн. / І. Ю. Івченко. – К. : Центр навч. Літ-ри, 2004. – 304 с.
24. Павлов В. І. Ринок цінних паперів в умовах приватизації: регіональний аспект : монографія / В. І. Павлов, І. В. Кривов'язюк. – Луцьк : Надстир'я, 2002. – 160 с.
25. Бернадська О. Р. Функція організації в системі ризик-менеджменту промислових підприємств / О. Р. Бернадська // Науковий вісник НЛТУ. – 2011. – №21.1. – С. 124–130.

Рецензент д.е.н., професор Ковальська Л.Л.